

Το θέμα του μήνα

του Απόστολου Λακασά
lakasas@otenet.gr

Χωρίς καινοτομία θα χάσουμε το τρένο της ανταγωνιστικότητας

Αποκαλυπτική έρευνα του Άγγελου Τσακανίκα, υπεύθυνου του Τομέα Έρευνας στο IOBE

Η έρευνα και η καινοτομία αναγνωρίζονται διεθνώς ως οι αιτιομηχανές της ανάπτυξης και της ευμάρειας, με ισχυρά θεμέλια στις χώρες του αναπτυγμένου κόσμου. Το ίδιο συμβαίνει και στην Ελλάδα. Μόνο που στη χώρα μας, σε μία ακόμη περίπτωση, οι διακηρύξεις και η θεωρία απέχουν πολύ από την πράξη. Γι' αυτό και δεν είναι καθόλου ρητορικό το ερώτημα που θέτει ο επίκουρος καθηγητής του ΕΜΠ και υπεύθυνος για την Έρευνα στο IOBE, Άγγελος Τσακανίκας, εάν «η έρευνα και η καινοτομία σήμερα είναι πολυτέλεια ή ανάγκη». Καθώς μάλιστα, εν μέσω οξυτάτης δημοσιονομικής κρίσης, η Ελλάδα παλεύει για να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της, υπάρχουν σημαντικές ενστάσεις από πολλές πλευρές για τις λύσεις που προκρίνονται και, πιο συγκεκριμένα, για το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος του διαλόγου που γίνεται για τη βελτίωσή της σχετίζεται με τη λήψη μέτρων για τη μείωση του εργατικού κόστους. Κάτι που υποδηλώνει μονομέρεια είναι στρεβλό και οδηγεί σε αδιέξοδο, καθώς έτσι παραγνωρίζεται ότι η ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας είναι πρωταρχική ανάγκη. «Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας δεν σημαίνει αποκλειστικά μείωση του εργατικού κόστους. Σημαίνει βελτίωση της προσαρμοστικής ικανότητας μιας οικονομίας στις ευρύτερες τεχνολογικές, οικονομικές, κοινωνικές και γεωπολιτικές μεταβολές. Επίσης, σημαίνει ενίσχυση της δυναμικότητας της χώρας να παράγει, να αποκτήσει και να χρησιμοποιεί τη γνώση ενώ, στο πλαίσιο αυτό, είναι απαραίτητη η διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που θα ενθαρρύνει τον πειραματισμό, την καινοτομία, την ανάληψη πρωτοβουλιών με υπολογισμένο ρίσκο, σε συνδυασμό με την προώθηση δημιουργι-

κών δραστηριοτήτων κάθε είδους», αναφέρει ο Άγγελος Τσακανίκας στην έρευνά του, την οποία παρουσιάζει σήμερα η *Οικονομική Επιθεώρηση*. «Το τρίπτυχο Καινοτομία – Εκπαίδευση – Δεξιότητες είναι ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας και καθορίζει τόσο το πρόβλημα όσο και τη λύση του. Στον σημερινό κόσμο, ο ανταγωνισμός αφορά την ίδια την επιβίωσή μας. Έχουμε χάσει τόσο πλούτο, τόσες εξαγωγές, τόση ευημερία, απώλεσαμε θέσεις εργασίας. Πρέπει να επανεκκινήσουμε τις οικονο-

Η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ των ουραγών στον τομέα της καινοτομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27

μίες μας με έναν πιο ευφυή τύπο ανάπτυξης», παρατήρησε ο γενικός γραμματέας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), Άνχελ Γκούρια, σε πρόσφατο συνέδριο με θέμα την «Οικονομία της Γνώσης». «Η έρευνα δεν είναι πολυτέλεια. Απαιτεί όμως νέες αναγνώσεις και φίλτρα γνώσης», τονίζει από την πλευρά του ο Άγγελος Τσακανίκας. Ειδικότερα, η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ των ουραγών στον τομέα της καινοτομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27. Ενώ το 2011 τις πρώτες θέσεις κατέλαβαν η Σουηδία, η Δανία, η Γερμανία και η Φινλανδία, η χώρα μας βρέθηκε στην 20ή θέση, υποχωρώντας μάλιστα από τη 19η θέση του 2010. Μόνες που ακολουθούν είναι η Μάλτα, η Σλοβακία, η Πολωνία, η Ρου-

μανία, η Λιθουανία, η Βουλγαρία και η Λετονία.

Αυτό βεβαίως αποτυπώνεται και στις δαπάνες για την έρευνα και την καινοτομία στην Ελλάδα (0,57% του ΑΕΠ), οι οποίες εύλογα θα συρρικνωθούν ακόμη περισσότερο λόγω κρίσης, με αποτέλεσμα να μένουν μόνο τα σχετικά ευρωπαϊκά κονδύλια του ΕΣΠΑ.

Βέβαια η Ευρώπη έχει κατανοήσει ότι, παρότι υπάρχουν χώρες που διακρίνονται διεθνώς για την καινοτομία των οικονομικών τους, οφείλει να επιταχύνει για να μην βρεθεί πίσω από χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής (ενδεικτικά η Βραζιλία), στις οποίες οι ρυθμοί ανάπτυξης της καινοτομίας είναι ραγδαίοι. Για «επείγουσα ανάγκη καινοτομίας», έκανε λόγο πρόσφατα η επίτροπος Maire Geoghegan-Quinn, αρμόδια για την Έρευνα, την Καινοτομία και την Επιστήμη.

Έτσι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δρομολογήσει σειρά μέτρων για την αύξηση της χρηματοδότησης για την Έρευνα, την Καινοτομία και την Εκπαίδευση μέσω του προγράμματος «Ορίζοντας 2020» – το νέο πρόγραμμα-πλαίσιο Έρευνας και Καινοτομίας που τίθεται σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2014 – με προτεινόμενο ποσό για την περίοδο 2014-2020 τα 80 δισ. ευρώ. Επίσης, δρομολογεί την υιοθέτηση θεσμικού πλαισίου για τη διευκόλυνση της ιδιωτικής χρηματοδότησης καινοτόμων ιδεών και την αναμόρφωση του συστήματος δημοσίων προσφορών, καθώς και την προστασία των ευρεσιτεχνιών.

Η Ελλάδα, στον αντίποδα, έχει να αντιμετωπίσει τα βαρίδια του παρελθόντος και τη σημερινή αβελτηρία της. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Α. Τσακανίκα, η Ελλάδα αντιμετωπίζει σήμερα συστημικές

Επιχειρηματικότητα και Γνώση

«Αλλάξτε τους κανόνες ώστε να γίνει ευκολότερη η έναρξη και η λειτουργία των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων». Αυτό ζητούν οι οκτώ στους δέκα Έλληνες πολίτες από το κράτος, όπως αποτυπώνεται στο τελευταίο Ευρωβαρόμετρο. Μάλιστα, το ελληνικό ποσοστό (80%) είναι το υψηλότερο μαζί με της Ιρλανδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 68%. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η προτίμηση των Ελλήνων (71% έναντι 62% του ευρωπαϊκού μέσου όρου) για τη μέγιστη αξιοποίηση των ευκαιριών της λεγόμενης «πράσινης οικονομίας», δηλαδή ανακυκλώσιμες πηγές ενέργειας, περιβαλλοντικές τεχνολογίες κ.ά.

Παράλληλα, αναμενόμενο λόγω της οικονομικής κρίσης και της κατάστασης στην αγορά εργασίας ήταν το υψηλό ποσοστό των Ελλήνων (86%) που ζητούν την παροχή βοήθειας σε όσους χρειάζονται να προσαρμοστούν σε νέες εργασιακές συνθήκες και σε πιθανή αλλαγή σταδιοδρομίας. Η Ελλάδα κατέλαβε τη δεύτερη θέση μεταξύ των 27 της Ε.Ε., ενώ στην πρώτη θέση βρέ-

θηκε η Κύπρος με 87% και ο ευρωπαϊκός μέσος όρος διαμορφώθηκε στο 74%.

Για ποια επιχειρηματικότητα μιλούν όμως οι Έλληνες: «Απαιτείται καλλιέργεια της επιχειρηματικότητας που βασίζεται στη γνώση και όχι στην copy-paste επιχειρηματικότητα», τονίζει ο Α. Τσακανίκας, σημειώνοντας ότι μία από τις συστημικές αδυναμίες της Ελλάδας που διαμορφώθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες είναι «η "ρηχή" και ποιοτικά "στενή" επιχειρηματικότητα και η μικρή συγκριτικά συμμετοχή των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη νέα επιχειρηματικότητα». Αυτό αποδίδεται και στο γεγονός ότι η Ελλάδα είναι ουραγός στην εκπαίδευση της επιχειρηματικότητας. Χαρακτηριστικά, σε έρευνα που έγινε σε 664 ευρωπαϊκά ΑΕΙ, και η οποία παρουσιάζεται στο πρόσφατο βιβλίο του καθηγητή Οικονομικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Παναγιώτη Πετράκη, η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση ως προς την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα, ενώ στις πρώτες θέσεις είναι η Γαλλία, η Γερμανία και η Βρετανία.

αδυναμίες που δεν αμβλύθηκαν στην περίοδο της 15ετούς (από το 1994 έως το 2008) ανάπτυξης. Αντίθετα, μάλλον ενισχύθηκαν καθώς η οικονομική ευμάρεια στηρίχθηκε, κατά κύριο λόγο, στην ισχυρή ιδιωτική κατανάλωση. Έτσι σήμερα παρατηρείται – πλην λεγαστών εξαιρέσεων – η έλλειψη της κρίσιμης μάζας μεγάλων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων με διεθνή παρουσία. Επίσης, στην ελληνική οικονομία, υπάρχουν στρεβλώσεις που δεν επιτρέπουν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά επιχειρήσεις και δημόσιος τομέας. Αντίθετα, το μεγάλο και παντού εμπλεκόμενο κράτος είναι «αναπτυξιακά αδύναμο και μη ευφύες», όπως παρατηρεί ο Α. Τσακανίκας. Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας καταδεικνύεται έντονα στις εξαγωγές από την Ελλάδα. «Παραμένουν επικεντρωμένες σε μικρό φάσμα αγαθών, κυρίως αγροτικά προϊόντα, χημικά, εξοπλισμό μεταφορών και μηχανολογικό, ενώ παρατηρείται φθίνουσα πορεία σε παραδοσιακούς εξαγωγικούς κλάδους, όπως είναι η κλωστοϋφαντουργία», αναφέρει ο Α. Τσακανίκας. «Η Ελλάδα αργεί στο να μετασχηματιστεί σε οικονομία της γνώσης. Οι σημερινές ικανότητες της χώρας δείχνουν να μην είναι πιθανή η ανάπτυξη δημιουργικών καινοτόμων ικανοτήτων στο κοντινό μέλλον, αλλά υπάρχει η δυνατότητα βελτίωσης της αντίστοιχης επίδοσής της μέσω διάχυσης της καινοτομίας», τονίζει ο Α. Τσακανίκας. Ο ίδιος προτείνει έξι βασικούς άξονες πάνω στους οποίους θα πρέπει να κινηθεί η Ελλάδα για να αναβαθμίσει το σύστημα έρευνας και καινοτομίας.

Συγκεκριμένα προτείνει:

- Καθιέρωση μόνιμου εθνικού προγράμματος έρευνας, με μεσοπρόθεσμη στήριξη (3 έως 5 ετών), ύστερα από αξιολόγηση ερευνητικών ομάδων.
- Λειτουργική ενσωμάτωση του ερευνητικού χώρου (δηλαδή, των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων).
- Διασύνδεση και ερευνητικής και καινοτομικής δραστηριότητας με τις λειτουργικές και αναπτυξιακές ανάγκες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

- Υποστήριξη πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων ως φορέων μεταφοράς τεχνογνωσίας και ανάπτυξης περιφερειακών συστημάτων καινοτομίας.
- Συστηματική προσέλκυση ιδιωτικών πόρων για χορηγίες και υποτροφίες που συνδέονται με την ερευνητική δραστηριότητα.
- Υλοποίηση ενός μακροχρόνιου και επαρκώς χρηματοδοτούμενου, με απλές διαδικασίες, σχεδίου προσέλκυσης Ελλήνων και ξένων ερευνητών από τον διεθνή χώρο για να συνεργαστούν με ελληνικές ερευνητικές ομάδες.

Μπροστά σε όλα αυτά, βέβαια, η κατάσταση στον ελληνικό ακαδημαϊκό χώρο βρίσκεται σε μία διαρκή αναζήτηση προσανατολισμού. Τα πανεπιστήμια δεν επιθυμούν να υιοθετήσουν ένα μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα, ανταδρώντας στα σχέδια αλλαγής του κοιμματικού συστήματος διοίκησης όπως αυτό διαμορφώθηκε τα τελευταία τριάντα χρόνια. Από την άλλη, τα ερευνητικά κέντρα βρίσκονται επί ποδός πολέμου, καθώς θεωρούν ότι η πρόσφατη υπαγωγή της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας στην εποπτεία του υπουργείου Ανάπτυξης από το υπουργείο Παιδείας είναι το πρώτο βήμα για συρρίκνωση του ερευνητικού ιστού. «Υπάρχει ανάγκη για υπέρβαση της "τοξικής κουλτούρας" της ευκολίας και της προχειρότητας. Υπάρχει ανάγκη για ποιότητα, προστιθέμενη αξία και διαφοροποίηση», επισημαίνει στον επίλογο της μελέτης του ο Άγγελος Τσακανίκας, αλλά μοιάζει να απευθύνεται σε «ώτα μη ακούντων». ■

Άγγελος Τσακανίκας